

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öyküleyici ve Bilgilendirici Metinleri Anlama Etkinlikleri Üzerine Bir İnceleme

Zeynep Cin Şeker¹

Özet: Bu çalışmanın amacı, 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bilgilendirici ve öyküleyici metinleri anlama etkinliklerini, kazanımlarla örtüşme ve metin türüne özgü olma açısından incelemektir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında incelenen doküman 2018-2019 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak kabul edilen Eksen Yayınları'na ait 6. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Doküman incelemesi ile toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Veri analizi sürecinde öncelikle 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öyküleyici ve bilgilendirici metinler belirlenmiş ve bu metinlere yönelik anlama etkinlikleri tespit edilmiştir. Araştırmanın birinci sorusu doğrultusunda, tespit edilen etkinliklerin TDÖP'de yer alan anlama kazanımları ile örtüşme durumları kodlanarak tablolaştırılmış ve kodlanan veriler yorumlanmıştır. Araştırmanın ikinci sorusuna yönelik olarak, tespit edilen öyküleyici ve bilgilendirici metinlere yönelik anlama etkinliklerinin, metin türüne göre dağılımı incelenmiş ve etkinliklerin metin türüne göre farklılık gösterip göstermediği belirlenmiştir. 6. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan anlama etkinliklerinin öyküleyici ve bilgilendirici metin türü fark etmeksizin aynı biçimde tasarlandığı, etkinliklerin aynı kazanımlar üzerinde yoğunlaştığı ve öğrencilerde metin türü edinci oluşturacak nitelikte olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türkçe Ders Kitabı, Etkinlik, Türkçe Eğitimi, Türkçe Dersi

Geliş Tarihi: 01.03.2019 – **Kabul Tarihi:** 04.12.2019 – **Yayın Tarihi:** 24.12.2019

DOI: 10.29329/mjer.2019.218.4

Abstract: The aim of this study is to examine informative and narrative texts comprehension activities in 6th grade Turkish textbook in terms of overlap and specificity. In this research, document analysis from qualitative research designs was used. The document examined within the scope of the research is the 6th grade Turkish textbook belonging to Eksen Publications which is accepted as a textbook in the academic year of 2018-2019. The data collected by document analysis were analyzed by content analysis method. In the data analysis process, narrative and informative texts in 6th grade Turkish textbook were determined and comprehension activities for these texts were determined. In line with the first question of the study, the overlapping situations of the identified activities in the Turkish Language Teaching Program (TLTP) and the overlap situations were coded, and the encoded data were interpreted. For the second question of the study, the distribution of the comprehension activities related to the narrative and informative texts determined according to the text type is

¹ Zeynep Cin Şeker, Research Assist, Education of Faculty, Atatürk Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-0294-2961

İrtibat Yazarı: zeynep.seker@atauni.edu.tr

examined and it is determined whether the activities differ according to the text type. It is concluded that the comprehension activities included in the 6th Grade Turkish textbook are designed in the same way regardless of the narrative and informative text types, the activities are concentrated on the same gains and the activities are not qualified to form the text type in the students.

Keywords: Turkish Textbook, Activity, Turkish Education, Turkish Lesson

GİRİŞ

Türkçe öğretiminde en çok kullanılan materyallerden biri ders kitaplarıdır. Ders kitapları, Türkçe öğretimi sürecinde eğitim ortamı olma özelliğinin yanında, bu sürecin en etkili ve işlevsel aracı konumundadır. Türkçe ders kitapları, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (TDÖP) belirlenen hedef ve kazanımlar doğrultusunda hazırlanmaktadır. Bu nedenle TDÖP'de belirlenen hedeflere ulaşma noktasında ders kitapları dolayısıyla ders kitaplarına seçilen metinlerin ve metinleri anlamaya yönelik etkinliklerin önemli bir işlevi vardır.

TDÖP'de programın genel amaçları şu şekilde ifade edilmiştir (MEB, 2018, s. 7): “Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı; dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerileri edinmenin ön şartı olarak kabul etmektedir.”.

Türkçe öğretiminin amaçlarından biri öğrencilerin okudukları metinden hareketle anlam oluşturmalarını sağlamaktır. Geleneksel yaklaşımların benimsendiği Türkçe öğretiminde metin araç olarak değil amaç olarak görülüyor ve metinle öğrenme yerine metni öğretme çalışmaları yapıyordu. Yapılandırmacı yaklaşımla birlikte metin araç olarak görülmeye başlanmış, metinden hareketle dil becerilerini ve dil bilgisini işlevsel olarak kazandırmak hedeflenmiştir. Yapılandırmacı yaklaşım benimsenmesine rağmen Millî Eğitim Bakanlığının 2015 yılında yapılan Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) kapsamındaki okuma becerileri sınavına dair yayınladığı raporda, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatına (OECD) üye yetmiş ülkelerin puan ortalama sıralamasında, Türkiye birçok ülkenin gerisinde kalarak ellinci sırada yer almıştır. Türkiye'nin, okuma becerilerinde alt yeterlik düzeyinde yer alan öğrenci oranı artarken üst yeterlik düzeyinde yer alan öğrenci oranı azalmıştır (MEB, 2015, s. 31-33).

PISA araştırmalarında okuma becerisi “kişinin topluma katılmak, potansiyelini ve bilgisini geliştirmek ve amaçlarını gerçekleştirmek için yazılı metinleri anlaması, kullanması, onlar üzerinde düşünmesi ve onlarla uğraşması” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2015, s. 28). Bu bağlamda

okumanın, geleneksel yollarla metinden bilgi elde etmeden daha farklı ve derin bir çaba istediği söylenebilir.

Öğrencilerin metinden hareketle eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeleri, metinden çıkarımda bulunarak bilgiyi günlük yaşamlarına transfer edebilmeleri gerekmektedir. Bunun için de öğrencilerin eleştirel düşünme ve analiz, sentez, değerlendirme gibi üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek etkinliklerle karşılaşmaları gerekmektedir.

Türkçe derslerinin metin odaklı yürütülmesi kadar metinleri anlamaya yönelik etkinliklerin niteliği de büyük önem taşımaktadır. “Öğrencilerin öğrendiklerini içinde yaşadıkları sosyokültürel ve çevresel durumlarla ilişkilendirmelerine imkân sağlayan, aktif olarak katılabileceği etkinlik ve çalışmalara yer verilmelidir. Bu tarz etkinlik ve çalışmalar öğrenmeyi daha anlamlı ve kalıcı kılmakla birlikte öğrencilerin öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmelerine katkı sağlayacaktır” (MEB, 2018, s. 7-8). Öğrencilerin, yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan Türkçe programında belirlenen kazanımları dil öğretim süreci sonunda edinebilmeleri için onları istekli ve aktif kılan, etkileşimsel nitelikli grup çalışmaları gerektiren ve bilişsel süreçler işleterek bir ürün/sonuç elde edebilecekleri etkinliklere gereksinim vardır. Etkinlikler kazanımların ön koşulu, kazanımlar ise belli eylemler ve çabalar sonucu bireylerin geçmiş yaşantıları doğrultusunda şekillenen beceri ve alışkanlıklar bütünüdür (Dilidüzgün, 2010, s.15).

Metinlerin en az çaba ile doğru çözümlenebilmesi ve üretilebilmesi öncelikle metin türüne özgü yapısal ve işlevsel özelliklerinin bilinmesini gerektirmektedir (Dilidüzgün, 2010, s. 26). Okur metni alımlama sürecinde belirli bir çaba ve zihinsel etkinlik göstermek durumundadır. Bu çaba ve zihinsel etkinlik ise alımlanan metnin türüne göre değişiklik gösterir. Okunan metnin bilgilendirici veya öyküleyici olması metni anlamlandırma sürecinde göstereceğimiz çabayı ve seçeceğimiz çözümleme biçimini doğrudan etkileyecektir. Okuduğumuz metin öyküleyici nitelikli ise okurken göstereceğimiz çaba ve etkinlik çok yönlü ve karmaşık bir özellik gösterecektir. Çünkü kurmacasal metinlerin yazarlarıyla okurunun kuracağı iletişim karmaşık bir yapıyı içereceğinden daha etkin bir okumayı da beraberinde getirerek, yazar ve yarattığı olan metin ile içli dışlı bir ilişkiye girmeyi zorunlu kılacaktır. Öyküleyici metnin tümcelerinde söylenmeden geçilen ama temelinde oluşturucu etken olarak yer alan anlam öğelerinin kavranması önemlidir. Buna karşılık, bilgilendirici metinleri alımlama sürecinde okur, yazar, metin ilişkisi daha farklı bir biçimde gelişir. Bilgilendirici metni alımlayan okurun, metindeki anlamı yazarın öngördüğü gerçek olgular çerçevesinde alımlama zorunluluğu vardır (İşeri,1998, s. 8-9, Göktürk, 1988, s. 45).

Her metin, kendi türüne özgü şematik bir yapıya sahiptir. Bu yapı, metni okuyan kişide farklı beklentiler oluştur ve metni anlamlandırma sürecinde farklı yöntemleri kullanmasını zorunlu kılar. Metnin türü “okurun, metnin alımlayıcısı olarak, nasıl bir tutumla, hangi beklentiyle metne

yaklaşacağını belirler. Sözgelisi, gazetede ki ayrıntılı bir futbol maçı haberi ile bir futbol maçını konu alan yazınsal öyküye aynı beklentiyle yaklaşmaz okur.” (Göktürk, 1988, s. 28).

Ana dili eğitimi, bilgi aktarma değil dil becerilerini geliştirme sürecidir. Bu bağlamda ana dili eğitimi sürecinde öğrenci, metinler aracılığıyla dinleme, okuma, yazma ve konuşma becerilerini geliştirir. Bu süreçte öğrenci, bir metni alımlamadan ve üretmeden önce, metni okuma ve oluşturma amacını belirlemelidir. Ardından alımlayacağı veya oluşturacağı metnin türüne özgü bir yaklaşım geliştirmeli ve bu doğrultuda metne yaklaşmalıdır. Okuduğunu kavrama sürecinin temel basamağı bireyin, okuduğu metnin türüne özgü nitelikleri ve bu türün gerektirdiği okuma ve anlama yöntemlerini işletebilme becerisi ve bilişsel farkındalığıdır (Karatay, 2011, s. 137-138). Nitelikli bir anlama ve anlatma sürecinde öğrencilerin metin içi göstergeler yardımıyla metne ilişkin tartışmalarını sağlamak esas alınmalıdır. Bu noktada en önemli görev metnin ne anlattığından çok, okunan metnin nasıl okunması gerektiğine dikkat çekmektir (Karagöz ve Dilidüzgün, 2016, s. 31). Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici ve öyküleyici metin etkinliklerinin, metin türüne özgü çözümlenmeye olanak sağlayacak biçimde tasarlanmasının gerekli olduğu söylenebilir.

Alan yazın incelendiğinde Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinlikleri farklı açılardan inceleyen çalışmalara rastlanmıştır (Aykaç, 2007; Dilidüzgün, 2010; Çam Aktaş, 2010; Göçer ve Tabak, 2012; Gündoğdu, 2012; Güfta ve Özçakmak, 2013; Lüle Mert, 2013; Yaylı ve Solak, 2014; Çerçi, 2016; Sarıkaya, 2019). Bu çalışmanın amacı 6. sınıf ders kitabında yer alan bilgilendirici ve öyküleyici metinleri anlama etkinliklerini kazanımlarla örtüşme ve metin türüne özgü olma açısından incelemektir. Bu bağlamda çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici ve öyküleyici metinleri anlama etkinliklerinin kazanımlarla örtüşme oranı türe özgü farklılık göstermekte midir?
2. 6. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bilgilendirici ve öyküleyici metinleri anlama etkinlikleri metne ve metnin türüne göre farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak ifade edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 39). Bu çalışmada 6. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bilgilendirici ve öyküleyici metinleri anlama etkinliklerini incelemeyi amaçladığı için doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Şimşek ve Yıldırım, 2011, s.187).

Araştırma kapsamında incelenen doküman 2018-2019 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak kabul edilen Eksen Yayınları'na ait 6. sınıf Türkçe ders kitabıdır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada toplanan veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenen bir teknik olarak tanımlanabilir (Büyükoztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013, s. 240). İçerik analizi verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamalarından oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Bu çalışmada öncelikle 6. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öyküleyici ve bilgilendirici metinler belirlenmiş ve bu metinlere yönelik anlama etkinlikleri tespit edilmiştir. Araştırmanın birinci sorusu doğrultusunda, tespit edilen etkinliklerin TDÖP'de yer alan anlama kazanımları ile örtüşme durumları kodlanarak tablolaştırılmış ve kodlanan veriler yorumlanmıştır. Araştırmanın ikinci sorusuna yönelik olarak tespit edilen öyküleyici ve bilgilendirici metinlere yönelik etkinliklerin metin türüne göre dağılımı incelenmiş ve etkinliklerin metin türüne göre farklılık gösterip göstermediği belirlenmiştir. 6. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öyküleyici ve bilgilendirici metinlerle ilgili bilgilere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Bilgilendirici ve Öyküleyici Metinler ve Anlama Etkinlikleri ile İlgili Bilgiler

Metin Türü	Tema	Metin No.	Metin Adı	Anlama Etkinlikleri
Öyküleyici Metinler	Erdemler	1	Forsa	5
		2	Kaynatılmış Tohum	4
		3	Ceylana Yardım Edenler	7
	Millî Kültür	4	Boş Bir Kümes Birkaç Dolu Kap	4
	Millî Mücadele	5	Atatürk Orman Çiftliği	4
	Çocuk Dünyası	6	Nasrettin Hoca Fıkraları	2
		7	Ben Kimim?	3
	Birey ve Toplum	8	Bilmece	3
		9	Ömür Törpüsü	6
	Bilim ve Teknoloji	10	Robotik ile Enerji	3
		11	Newton'un Elması	3
Toplam			44	
Bilgilendirici Metinler	Millî Kültür	12	Nevruz	5
	Millî Mücadele	13	Atatürk Geometri Kitabı Yazmış	3
	Birey ve Toplum	14	Geri Kazanım	4
	İletişim	15	Güler Yüze ve Gülmeye Dair	2
		16	Teknolojik Bayram Kutlamaları	5
	Doğa ve Evren	17	Pulsuz Dilekçe	4
		18	Uzaklar	4
	19	Gezegelimiz Isınıyor	2	
Toplam			29	
Genel Toplam			73	

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmaların geçerliğini sağlamak, araştırmacının araştırdığı konuyu olduğu biçimde ve olabildiğince yansız gözlemlemesine dayanır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırma soruları bağlamında öncelikle 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler bilgilendirici ve öyküleyici olarak tasnif edilmiştir. Çalışmada metinleri anlama etkinlikleri TDÖP’de yer alan kazanımlar ölçüt kabul edilerek incelenmiştir. Doküman incelemesinin yapıldığı çalışmalarda geçerliği sağlamanın bir yolu elde edilen verilerin çözümlenme sürecinde bir başka araştırmacının görüşlerine başvurma ve sonuçları onaylatma stratejisidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu nedenle ders kitabında yer alan metinleri anlamaya yönelik etkinlikler araştırmacı dışınsa bir alan uzmanı tarafından daha incelenmiş ve kazanımlarla uygunluğu değerlendirilmiştir. Görüş ayrılığı olan durumlarda üçüncü bir alan uzmanının görüşüne başvurularak görüş birliği sağlanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Bulgular araştırmanın soruları doğrultusunda ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

1. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Bilgilendirici ve Öyküleyici Metinleri Anlama Etkinliklerinin Kazanımlarla Örtüşme Oranı Türe Özgü Farklılık Göstermekte midir?

Tablo 2’de 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öyküleyici metinleri anlamaya yönelik etkinliklerin anlama kazanımları ile örtüşme oranına yer verilmiştir.

Tablo 2. Öyküleyici Metinleri Anlama Etkinliklerinin Kazanımlarla Örtüşme Oranı

Anlama Kazanımları	Etkinlik Sayısı	f
Metindeki söz sanatlarını tespit eder.	1	1.9
Görselden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	8	15
Okuduklarını özetler.	-	-
Metinle ilgili soruları cevaplar	11	20.8
Metinle ilgili sorular sorar.	-	-
Metnin konusunu belirler.	7	13.2
Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	7	13.2
Metnin içeriğine uygun başlık belirler	8	15
Metindeki hikâye unsurlarını belirler.	2	3.8
Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.	-	-
Metnin içeriğini yorumlar.	2	3.8
Metinler arasında karşılaştırma yapar.	2	3.8
Metin türlerini ayırt eder.	2	3.8
Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.	1	1.9
Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	-	-
Görsellerle ilgili soruları cevaplar.	-	-
Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.	-	-
Medya metinlerini değerlendirir.	-	-
Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.	1	1.9

Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.	-	-
Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.	-	-
Kazanımlarla örtüşen etkinlikler	52	98.1
Kazanımlarla örtüşmeyen etkinlikler	1	1.9
Toplam	53	100

Öyküleyici metinleri anlamaya yönelik 44 etkinlik tespit edilmiş ancak bazı etkinlikler birden fazla kazanımı karşıladığı için kazanımlarla örtüşen etkinlik sayısı 52 olarak belirlenmiştir. Etkinliklerden 1'inin ise kazanımlarla örtüşmediği görülmüştür. 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 11 öyküleyici metne ait anlama etkinliklerinin %20.8'i "Metinle ilgili soruları cevaplar.", %15'i "Görselden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.", %15'i "Metnin içeriğine uygun başlık belirler.", % 13.2'si "Metnin konusunu belirler.", %13.2'si ise "Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler." kazanımları ile örtüşmektedir.

Araştırmada öne çıkan bir diğer husus öyküleyici metinleri anlama etkinlikleri ile "Metindeki hikâye unsurlarını belirler." kazanımının örtüşme oranının %3.8 olmasıdır. Bu oran, öyküleyici metinlerin türe özgü yapısını ortaya çıkaracak kazanımlarla örtüşen etkinliklere yeterli düzeyde yer verilmediğini göstermektedir.

Tablo 3'te 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bilgilendirici metinleri anlamaya yönelik etkinliklerin anlama kazanımları ile örtüşme oranına yer verilmiştir.

Tablo 3. Bilgilendirici Metinleri Anlama Etkinliklerinin Kazanımlarla Örtüşme Oranı

Anlama Kazanımları	Etkinlik Sayısı	f
Metindeki söz sanatlarını tespit eder.	-	-
Görselden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	3	9.7
Okuduklarını özetler.	-	-
Metinle ilgili soruları cevaplar	9	29
Metinle ilgili sorular sorar.	-	-
Metnin konusunu belirler.	3	9.7
Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	3	9.7
Metnin içeriğine uygun başlık belirler	6	19.3
Metindeki hikâye unsurlarını belirler.	-	-
Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.	-	-
Metnin içeriğini yorumlar.	-	-
Metinler arasında karşılaştırma yapar.	-	-
Metin türlerini ayırt eder.	2	6.5
Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.	-	-
Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	-	-
Görsellerle ilgili soruları cevaplar.	-	-
Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.	-	-
Medya metinlerini değerlendirir.	1	3.2
Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.	-	-
Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.	-	-
Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.	-	-
Kazanımlarla örtüşen etkinlikler	27	87.1
Kazanımlarla örtüşmeyen etkinlikler	4	12.9
Toplam	31	100

6. sınıf Türkçe ders kitabında bilgilendirici metinleri anlamaya yönelik 29 etkinlik tespit edilmiş ancak bu etkinliklerden 4 tanesinin kazanımlarla örtüşmediği görülmüştür. Kazanımlarla örtüşen 25 etkinlikten bazıları ise birden fazla kazanımı karşıladığı için kazanımlarla örtüşen etkinlik sayısı 27 olarak belirlenmiştir. Tablo 3'e göre 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 7 bilgilendirici metne ait anlama etkinliklerinin %29'u "Metinle ilgili soruları cevaplar.", %19.3'ü "Metnin içeriğine uygun başlık belirler.", %9.7'si "Görselden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.", %9.7'si "Metnin konusunu belirler.", %9.7'si ise "Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler." kazanımları ile örtüşmektedir.

Çalışmada dikkat çeken bir diğer durum ise 6. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bilgilendirici metinleri anlama etkinliklerinin, "Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır. "Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular." ve "Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar." gibi daha çok bilgilendirici metinleri anlamaya ilişkili kazanımlarla örtüşmediğidir.

Tablo 4'te 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öyküleyici ve bilgilendirici metinleri anlamaya yönelik 84 etkinliğin anlama kazanımları ile örtüşme oranına yer verilmiştir.

Tablo 4. Öyküleyici ve Bilgilendirici Metinleri Anlama Etkinliklerinin Kazanımlarla Örtüşme Oranı

Anlama Kazanımları	Etkinlik Sayısı	f
Metindeki söz sanatlarını tespit eder.	1	1.2
Görselden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	11	13
Okuduklarını özetler.	-	-
Metinle ilgili soruları cevaplar	20	23.8
Metinle ilgili sorular sorar.	-	-
Metnin konusunu belirler.	10	12
Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	10	12
Metnin içeriğine uygun başlık belirler	14	16.7
Metindeki hikâye unsurlarını belirler.	2	2.3
Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.	-	-
Metnin içeriğini yorumlar.	2	2.3
Metinler arasında karşılaştırma yapar.	2	2.3
Metin türlerini ayırt eder.	4	4.8
Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.	1	1.2
Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	-	-
Görsellerle ilgili soruları cevaplar.	-	-
Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.	-	-
Medya metinlerini değerlendirir.	1	1.2
Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.	1	1.2
Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.	-	-
Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.	-	-
Kazanımlarla örtüşen etkinlikler	79	94
Kazanımlarla örtüşmeyen etkinlikler	5	6
Toplam	84	100

6. sınıf Türkçe ders kitabında öyküleyici ve bilgilendirici metinleri anlamaya yönelik 73 etkinlik tespit edilmiş ancak bu etkinliklerden 5 tanesinin kazanımlarla örtüşmediği görülmüştür. Kazanımlarla

örtüşen etkinliklerden bazıları ise birden fazla kazanımı karşıladığı için kazanımlarla örtüşen etkinlik sayısı 79 olarak belirlenmiştir. Tablo 4'e göre 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici ve bilgilendirici metinlere ait anlama etkinliklerinin %23.8'inin "Metinle ilgili soruları cevaplar.", %16.7'sinin "Metnin içeriğine uygun başlık belirler.", %12'sinin "Görselden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.", %12'sinin "Metnin konusunu belirler.", %12'sinin ise "Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler." kazanımları ile örtüştüğü tespit edilmiştir.

2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Bilgilendirici ve Öyküleyici Metinleri Anlama Etkinlikleri Metne ve Metnin Türüne Göre Farklılık Göstermekte midir?

Çalışmanın bu bölümünde 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öyküleyici ve bilgilendirici metinleri anlama etkinliklerinin metnin türüne özgü farklılık gösterip göstermediği belirlenmiş ve elde edilen bulgular ders kitabından alınan örneklerle yorumlanmıştır.

Tablo 5'te Türkçe ders kitabında yer alan öyküleyici metinlerini anlama etkinliklerinin metinlere göre dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 5. Öyküleyici Metinleri Anlama Etkinliklerinin Metinlere Göre Dağılımı

Etkinlik türü	Metin No.										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Metin ile ilgili sorular	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
Metnin konu ve ana fikrini bulma	√	√	√	√	√		√		√		
Konu ve ana fikir kavramı ile ilgili açıklama	√										
Başlık ile ilgili sorular ve yeni başlık bulma	√	√	√	√	√		√	√	√		
Canlandırma			√								
Hikâye unsurlarını belirleme	√				√				√		
Metnin türü ile ilgili açıklama	√							√			√
Metnin türünü bulma								√			√
Olay örgüsü ile ilgili açıklama	√										
Olay örgüsü belirleme	√				√				√		
Metindeki gerçek ve kurgusal ifadeleri bulma			√								
Anlatıcı ve anlatıcı türleri ile ilgili açıklama	√										
Metnin anlatıcısını bulma	√				√				√		
Söz sanatlarını tespit etme			√								
Metninde hangi anlatıcı ve bakış açısının kullanıldığına dair açıklama	√				√				√		
Metin karşılaştırma									√		

Tablo 5'e göre öyküleyici metinlerin çoğunlukla aynı biçimde incelendiği görülmektedir. 2, 4 ve 7. Metinde metin ile ilgili sorular, metnin konu ve ana fikrini belirlemeye yönelik sorular sorulmuş ve metnin başlığını değerlendirme, yeni başlık belirleme çalışmaları yapılmıştır. 6 ve 10. metinde ise metni anlama etkinlikleri sadece metinle ilgili sorulardan oluşmuştur.

Metinlere yönelik etkinlikler incelendiğinde süreç gerektiren etkinliklerden çok sonuç odaklı çalışmalara yer verildiği dikkat çekmektedir. 11 öyküleyici metinden 7'sinde yer alan metnin konu ve ana fikrini belirlemeye yönelik etkinliklere örnek olarak 1 ve 2. Metnin etkinliklerine aşağıda yer verilmiştir

8. Etkinlik

Metnin konusunu ve ana fikrini belirlemek için aşağıdaki soruları sözlü olarak cevaplayınız.

- Metinde yazar ne anlatıyor, neden söz ediyor?
- Sizce yazar bu metni hangi amaçla yazmış olabilir?
- Yazarın bu metinde okuyucuya aktarmak istediği asıl fikir, vurguladığı ileti nedir?

Resim 1. “Kaynatılmış Tohum” metnine ait konu ve ana fikir belirleme etkinliği

1. TEMA • ERDEMLER

7. Etkinlik

Metnin konusunu ve ana fikrini belirlemek için aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Metinde yazar ne anlatıyor, neden söz ediyor?
.....
.....
- Sizce yazar bu metni hangi amaçla yazmış olabilir?
.....
.....
- Yazarın bu metinde okuyucuya aktarmak istediği asıl fikir, vurguladığı ileti nedir?
.....
.....

Resim 2. “Forsa” metnine ait konu ve ana fikir belirleme etkinliği

Öyküleyici metinlerde ana fikre ulaşmak yoğun bir çaba gerektirir. Çünkü yazar gerçek dünyayı kurmaca dünyaya aktarırken söylemek istediklerini örtük olarak ifade eder. Her öyküleyici metinde ise ana düşüncenin ifade ediliş biçimi farklıdır. Bu nedenle her metnin kendine özgü ana fikir ve konu bulma etkinliklerinin tasarlanmasının, öğrencilerin metin çözümleme becerilerini geliştirmesi ve ana fikre ulaşmanın metnin yapısına göre farklı çabalar gerektirdiğini sezmesi bağlamında gerekli olduğu düşünülmektedir.

Başlık belirlemeye yönelik etkinliklere 8 öyküleyici metinde yer verilmiştir. Başlık belirleme etkinliği metinlerin tamamında biçim ve içerik olarak şöyledir:

8. Etkinlik

Metnin içeriğine uygun bir başlık belirlemek için aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Sizce yazar, okuduğunuz metin için niçin “Ceylana Yardım Edenler” başlığını kullanmış olabilir?
.....
.....
- Sizce bu başlık, metinde anlatılanlarla uyumlu, metne uygun mu? Açıklayınız.
.....
.....
- Metnin yazarı siz olsaydınız metin için hangi başlığı kullanırdınız?
.....
.....

Resim 3. “Ceylana Yardım Edenler” metnine ait başlık belirleme etkinliği

Başlık, bir metnin işlevsel söylem belirleyicilerindedir. Bir metne farklı başlık önerebilmek için metnin söyleminde belirleyici olan unsurlar öğrenci tarafından belirlenmelidir. Öyleyse bir metne başlık önermek öncelikle o metnin derin yapısının ortaya çıkarılmasını gerektirir. Ancak kitapta yer alan 8 başlık değerlendirme ve belirleme etkinliğinin öncesinde, metnin derin yapısına ulaşmayı sağlayacak etkinliklere ve bu biçimde süreç gerektiren çalışmalara yer verilmemiş, sonuç odaklı sorularla öğrencilerin metnin başlığını değerlendirmesi ve metne yeni başlık önermesi beklenmiştir.

Tablo 5'e göre metnin hikâye unsurlarını belirlemeye yönelik etkinliklere 1, 5 ve 9. metinde yer verilmiştir. Hikâye unsurlarını belirlemeye yönelik etkinlikler de her metin için aynı biçimde tasarlanmıştır. Örnek olarak 1. ve 5. metne ait hikâye unsurlarını belirlemeye yönelik etkinliklere aşağıda yer verilmiştir:

9. Etkinlik

- A.** Metindeki hikâye unsurlarını belirlemek için aşağıdaki soruları cevaplayınız.
- a.** "Forsa" adlı metin, bence bir olay yazısıdır; düşünce yazısı değildir." diyen birinin bu düşüncesine katılıyor musunuz? Açıklayınız.
- b.** "Forsa" adlı metinde anlatılan olay nedir?
- c.** "Forsa" adlı metinde anlatılan olay, yaşanması mümkün olan, gerçek hayatta yaşanabilecek bir olay mıdır? Açıklayınız.
- ç.** "Forsa" adlı metinde anlatılan olay yaşanmış bir olay olabilir mi? Açıklayınız.
- d.** "Forsa" adlı metinde kişilere yer verilmiş midir? Açıklayınız.
- e.** "Forsa" adlı metnin kişileri, kahramanları kimlerdir?
- f.** "Forsa" adlı metinde, olayın veya olayların yaşandığı yer ya da yerlerle ilgili bilgilere yer verilmiş midir? Açıklayınız.
- g.** "Forsa" adlı metinde, olayın veya olayların yaşandığı zamanla ilgili bilgilere yer verilmiş midir? Açıklayınız.
- h.** "Forsa" adlı metin, okurlara haz vermek amacıyla yazılmış bir metindir." diyen birinin bu düşüncesine katılıyor musunuz? Açıklayınız.

Resim 4. "Forsa" metnine ait hikâye unsurlarını belirleme etkinliği

9. Etkinlik

Metindeki hikâye unsurlarını belirlemek için aşağıdaki çalışmaları yapınız.

- A.** Aşağıdaki soruları cevaplayınız.
- a.** "Atatürk Orman Çiftliği" adlı metin, bence bir olay yazısıdır; düşünce yazısı değildir." diyen birinin bu düşüncesine katılıyor musunuz? Açıklayınız.
- b.** "Atatürk Orman Çiftliği" adlı metinde anlatılan olay nedir?
- c.** "Atatürk Orman Çiftliği" adlı metinde anlatılan olay, yaşanması mümkün olan, gerçek hayatta yaşanabilecek bir olay mıdır? Açıklayınız.
- ç.** "Atatürk Orman Çiftliği" adlı metinde anlatılan olay yaşanmış bir olay olabilir mi? Açıklayınız.
- d.** "Atatürk Orman Çiftliği" adlı metinde kişilere yer verilmiş midir? Açıklayınız.

3. TEMA • MİLLÎ MÜCADELE VE ATATÜRK

- e. "Atatürk Orman Çiftliği" adlı metnin kişileri, kahramanları kimlerdir?
- f. "Atatürk Orman Çiftliği" adlı metinde, olayın veya olayların yaşandığı yer ya da yerlerle ilgili bilgilere yer verilmiş midir? Açıklayınız.
- g. "Atatürk Orman Çiftliği" adlı metinde, olayın veya olayların yaşandığı zamanla ilgili bilgilere yer verilmiş midir? Açıklayınız.
- ğ. " 'Atatürk Orman Çiftliği' adlı metin, okurlara haz vermek amacıyla yazılmış bir metindir." diyen birinin bu düşüncesine katılıyor musunuz? Açıklayınız.

Resim 5. "Atatürk Orman Çiftliği" metnine ait hikâye unsurlarını belirleme etkinliği

Her hikâyede kişi, zaman, mekân, olay örgüsü gibi unsurlar vardır ve bu unsurların işlevi metne göre farklılık gösterir. Hikâye metninin anlamı ise bu unsurların arasındaki ilişkiyle ortaya çıkar. Yukarıda örneği verilen etkinliklerde ise metnin hikâye unsurlarını belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiş ve öğrencilerin hikâye unsurları arasındaki ilişki üzerine düşünmeleri sağlanmamıştır. Öğrencilerin hikâye unsurlarını tespit etmeleri sıradan ve üst düzey düşünme becerilerini geliştirme noktasında eksik bir etkinlik olarak değerlendirilebilirken bu unsurların hikâye içerisindeki işlevlerini belirlemeleri onların hikâye unsurlarının işlevsel niteliğini kavramalarını sağlayacaktır.

Tablo 6'da 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bilgilendirici metinlerini anlama etkinliklerinin metinlere göre dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 6. Bilgilendirici Metinleri Anlama Etkinliklerinin Metinlere Göre Dağılımı

Etkinlik Türü	Metin Numaraları							
	12	13	14	15	16	17	18	19
Metin ile ilgili sorular	√	√	√	√	√	√	√	√
Metnin konu ve ana fikrini bulma	√	√				√		
Metindeki yardımcı fikirleri bulma		√						
Başlık ile ilgili sorular ve yeni başlık bulma	√	√	√	√	√		√	
Afiş hazırlama	√		√					√
Medya metinlerini değerlendirme					√			
Metnin türü ile ilgili açıklama						√	√	
Metnin türünü bulma						√	√	
Metinden hareketle resim yapma						√		

Tablo 6'ya göre bilgilendirici metinlerde en çok kullanılan anlama etkinlikleri metinle ilgili sorular, metnin konu ve ana fikrini bulmaya yönelik sorular ve metnin başlığını değerlendirme, metne yeni başlık bulma etkinlikleridir.

Bilgilendirici metinleri anlama etkinlikleri incelendiğinde dikkat çeken ilk husus, metnin konu ve ana fikrini tespit etmeye ve metne yeni başlık bulmaya yönelik etkinliklerin öyküleyici metin etkinlikleriyle bire bir aynı olmasıdır. Bu durumun öğrencilerin, metin okuma ve çözümleme sürecinde türe özgü metin çözümleme yaklaşımı geliştirmeleri bağlamında önemli bir eksiklik olduğu söylenebilir. Örnek olarak 12. ve 13. metne ait konu ve ana fikir bulmaya yönelik etkinliklere aşağıda yer verilmiştir:

7. Etkinlik

Metnin konusunu ve ana fikrini belirlemek için aşağıdaki soruları sözlü olarak cevaplayınız.

- Metinde yazar ne anlatıyor, neden söz ediyor?
- Sizce yazar bu metni hangi amaçla yazmış olabilir?
- Yazarın bu metinde okuyucuya aktarmak istediği asıl fikir, vurguladığı ileti nedir?

Resim 6. “Nevruz” metnine ait konu ve ana fikir belirleme etkinliği

3. TEMA • MİLLÎ MÜCADELE VE ATATÜRK

metin vurgusu

5. Etkinlik

A. Aşağıdaki boşlukları, “Atatürk Geometri Kitabı Yazmış” adlı metne göre doldurunuz.

- Metnin konusu:
- Metnin ana fikri:
- Metindeki yardımcı fikirleri, yani ana fikri desteklemek, açıklamak, belirgin hâle getirmek için yararlanılan fikirler:.....

Resim 7. “Atatürk Geometri Kitabı Yazmış” metnine ait konu ve ana fikir belirleme etkinliği

Bilgilendirici metinlerde yardımcı düşünceler, ana fikrin oluşumunda önemli bir işleve sahiptir. “Yazar ileri sürdüğü ana düşüncüyü desteklemek amacıyla farklı sayılarda yardımcı düşünce kullanır. Ana düşünce ve yardımcı düşüncelerin daha açık bir şekilde ifade edilmesini sağlayan düşüncüyü geliştirme yolları vardır.” (Temizkan, 2009, s. 190). Bu bağlamda bilgilendirici metinlerde ana düşüncüyü belirleyebilmek için yardımcı düşünceleri; yardımcı düşünceleri belirleyebilmek içinse detaylı bir okuma yaparak metinde kullanılan tanımlama, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme gibi düşüncüyü geliştirme yollarını tespit etmek gerekir. Ders kitabındaki ana fikir etkinlikleri ise böyle bir süreç sunmak yerine sadece sonucu belirlemeye yönlendiren sorulardan oluşturulmuştur.

Bilgilendirici metinleri anlama etkinliklerinde dikkati çeken bir diğer önemli husus metnin başlığını değerlendirme ve yeni başlık belirleme etkinliklerinin de öyküleyici metinlerle aynı olmasıdır. Örnek olarak 16. ve 18. metne ait başlık değerlendirme ve yeni başlık bulmaya yönelik etkinliklere aşağıda yer verilmiştir:

6. Etkinlik

Metnin içeriğine uygun bir başlık belirlemek için aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Sizce yazar, okuduğunuz metin için niçin “Teknolojik Bayram Kutlamaları” başlığını kullanmış olabilir?
.....
.....
.....
- Sizce bu başlık, metinde anlatılanlarla uyumlu, metne uygun mu? Açıklayınız.
.....
.....
.....
- Metnin yazarı siz olsaydınız metin için hangi başlığı kullanırdınız?

Resim 8. “Teknolojik Bayram Kutlamaları” metnine ait başlık belirleme etkinliği

6. Etkinlik

Metnin içeriğine uygun bir başlık belirlemek için aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Sizce yazar, okuduğunuz metin için niçin "Uzaklar" başlığını kullanmış olabilir?

.....
.....
.....

- Sizce bu başlık, metinde anlatılanlarla uyumlu, metne uygun mu? Açıklayınız.

.....
.....
.....

- Metnin yazarı siz olsaydınız metin için hangi başlığı kullanırdınız?

Resim 9. "Uzaklar" metnine ait başlık belirleme etkinliği

Yukarıda örneği verilen başlığa yönelik etkinliklerin, öğrencilerin başlığın gelişigüzel belirlenmediğini, okuyucu açısından bilgilendirme ve çağrı işlevi taşıdığını fark ettirecek nitelikte olmadığı düşünülmektedir. Başlık etkinlikleri sadece sorulardan oluşmamalı ve metnin konusu ile ilişkili olabilecek birçok başlık arasından metnin başlığının seçilme nedenleri irdelenmelidir. Öğrencinin de kendi belirlediği başlığı seçme nedenlerini ifade etmesine olanak verilmelidir.

SONUÇ

Öyküleyici metinleri anlamaya yönelik etkinliklerin %98.1'i, bilgilendirici metinlerin ise %87.1'i TDÖP'de yer alan anlama kazanımları ile örtüşmektedir. Öyküleyici ve bilgilendirici metinleri anlama etkinlikleri şu 5 kazanım üzerinde yoğunlaşmıştır:

- Metinle ilgili soruları cevaplar.
- Metnin içeriğine uygun başlık belirler.
- Görselden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.
- Metnin konusunu belirler.
- Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

Çalışmada, öyküleyici ve bilgilendirici metinlere yönelik anlama etkinliklerinin genellikle aynı kazanımlar doğrultusunda tasarladığı sonucuna ulaşılmıştır. 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 11 öyküleyici, 8 bilgilendirici metni anlama çalışmaları, metnin konu ve ana fikrini bulma, metnin başlığını değerlendirme ve metne yeni başlık bulma, metinle ilgili sorulara cevap verme etkinliklerine yoğunlaşmıştır. Oysaki farklı türde metinleri anlamak için metnin türüne özgü bir çözümleme yaklaşımının benimsenmesi gerekir. Dilidüzgün (2008) de metindilbilim temelli Türkçe dersi etkinlikleri tasarladığı çalışmasında, belirli dil yapılarının metin türlerini ortaya çıkardığını, türsüz metin olmadığını belirtmiş ve Türkçe öğretiminin önemli amaçlarından birinin metin türü edinci kazandırmak olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda Türkçe derslerinde değişik metin türlerine göre farklı yaklaşımlar esas alınarak etkinlikler tasarlanması gerektiği ifade edilebilir.

Bulgulardan hareketle ulaşılan bir diğer önemli sonuç ise metnin konu ve ana fikrini belirleme, başlığını değerlendirme ve metne yeni başlık bulma etkinliklerinin metin türü fark etmeksizin aynı biçimde tasarlanmasıdır. Çam Aktaş (2010) görsel okuma etkinliklerini incelediği çalışmasında her sınıf düzeyinde aynı etkinliklere yer verildiğini tespit etmiştir. Dilidüzgün (2010) Türkçe ders kitaplarındaki metin inceleme etkinliklerinin, metinlerin biçim ve içerik özelliklerine bakılmaksızın sınırlı sayıda ve benzer şekilde oluşturulduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda ders kitaplarındaki etkinliklerin metin türü gözetmeksizin tek düze bir biçimde tasarlanmasının günümüzde de bir sorun olarak karşımıza çıktığı söylenebilir.

PISA'nın okuma becerilerine yönelik soruları, metin türüne özgü yaklaşım biçimlerini ve metinlerin işlevsel kullanımını gerekli kılacak nitelikte tasarlanmıştır. Bu açıdan Türkçe derslerinde öğrencilerin farklı metin türleriyle karşılaşmalarının yanında metin türüne özgü yaklaşım biçimlerinin farkında olmalarının ve metnin türüne uygun biçimde üst düzey düşünme becerilerini geliştirmelerinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarındaki metinleri anlamaya yönelik etkinlikler her metin için aynı biçimde ve içerikte tasarlanmamalı metin ve metin türü farklılığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Etkinliklerin süreç gerektiren ve öğrencinin zihinsel becerilerini harekete geçirecek biçimde tasarlanması önemlidir. Ancak incelenen ders kitabında yer alan anlama etkinliklerin süreç gerektirecek biçimde tasarlanmadığı aksine kısa cevaplı soru veya alıştırma biçiminde tasarlandığı görülmektedir. Çevik ve Güneş (2017) de 5 ve 6. sınıf için hazırlanan kitaplarda yer alan etkinlikleri incelemiş, etkinliklerin dil becerilerini ve zihinsel becerileri kullandırma konusunda yetersiz kaldığı sunucuna ulaşmışlardır. Kitaplarda yer alan etkinliklerin, etkinlik yaklaşımına göre bir süreç olarak tasarlanmadığını ve birçoğunun alıştırma düzeyinde olduğunu ifade etmişlerdir.

Çalışmanın bir diğer önemli sonucu ise metinleri anlamaya yönelik etkinliklerin eleştirel ve yaratıcı düşünme, yorum yapma, değerlendirme, analiz ve sentez gibi üst düzey bilişsel becerileri geliştirme bağlamında yetersiz olmasıdır. Ders kitaplarında, metin içerisinde cevabı rahatlıkla bulunabilecek soru ve etkinliklere yer verilmesinin öğrencilerin metnin derin düzeyine ulaşmalarını ve metinden hareketle farklı düşünceler üretmelerini engelleyeceği düşünülmektedir. Alanyazın incelendiğinde metinlere yönelik etkinlik ve soruları inceleyen çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Akyol (2001) 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metin altı soruları incelediği çalışmasında soruların yaklaşık %97'sinin cevabı metin içinde bulunan sorulardan oluştuğunu tespit etmiştir. Ülper ve Yalınkılıç (2010) farklı yayınevlerine ait ders kitaplarında yer alan bilgilendirici ve öyküleyici metinlere yönelik soruları inceledikleri çalışmalarında metinlerle ilişkili soruların bilişsel düzeylerinde değişik oranlar tespit etmiş olsalar da soruların çoğunlukla alt düzey bilişsel becerileri geliştirmeye yönelik olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Tosunoğlu ve Demir (2014) 5. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitabındaki etkinlikleri dil öğrenme alanları ve

taksonomiye göre değerlendirdikleri çalışmalarında kitapta yer alan etkinliklerin %87,77 oranında bilgi ve kavrama basamağında olduğunu ifade etmişlerdir. Durukan ve Demir (2017) çalışmalarında 6. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitabında yer alan dinleme, konuşma, okuma ve yazma etkinliklerinin yaklaşık %75'inin Bloom'un yenilenmiş taksonomisinde en alt basamaklar olan hatırlama, anlama ve uygulama basamaklarına denk geldiği sonucuna ulaşmışlardır. Çeliktürk Sezgi ve Gedikoğlu Özilhan (2019) araştırmalarında 1-8. Sınıf ders kitaplarında metne dayalı soruların büyük bir kısmının metin içi anlama sorularından oluştuğunu ve metin dışı sorulara çok az yer verildiğini belirtmişlerdir.

Ders kitaplarındaki soruların yanında öğretmenlerin sorduğu soruları inceleyen çalışmalarda da benzer sonuçlara rastlanmıştır. Akyol, Yıldırım, Ateş ve Çetinkaya (2013) ilköğretim öğretmenlerinin soru sorma becerilerini ve sordukları soruların bilişsel düzeyini belirlemeye çalıştıkları araştırmalarında sınıf öğretmenlerinin daha çok basit anlama düzeyinde ve düşük düzey zihinsel süreçleri gerektiren sorular sordukları sonucuna ulaşmışlardır. Erdoğan (2017) 4. Sınıf öğrenci ve öğretmenlerinin bilgilendirici ve öyküleyici metinleri anlamaya yönelik oluşturdukları soruları incelemiş ve soruların genellikle düşük bilişsel düzeyde olduğunu belirtmiştir. Kocaarslan ve Yamaç (2018) Sınıf öğretmenlerinin Türkçe dersi yazılı sorularını inceledikleri çalışmalarında, soruların alt düzey bilişsel becerilere yönelik olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlardan hareketle ders kitaplarında yer alan soruların alt düzey bilişsel becerilere yönelik olmasının dolaylı olarak öğretmen sorularını da etkilediği söylenebilir.

ÖNERİLER

1. Türkçe öğretiminin amaçlarından biri metin türü edincini kazandırmaktır. Öğrencilerin metin türü edincini kazanabilmeleri için Türkçe ders kitabındaki metinleri anlama etkinlikleri, metnin türe özgü niteliklerini sezdirecek biçimde tasarlanmalıdır.

2. Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici ve bilgilendirici metinleri anlamaya yönelik konu, ana fikir belirleme; metnin başlığını değerlendirme ve metne yeni başlık önerme gibi metnin üst düzey yapısını ortaya çıkararak etkinlikler, her metin için aynı sorularla tasarlanmamalıdır.

3. Ders kitaplarındaki metni anlama etkinlikleri, kazanımların açık uçlu soruya dönüştürüldüğü sonuç odaklı bir yapıdan çok süreç odaklı nitelikte tasarlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aykaç, N. (2007). İlköğretim programında yer alan etkinliklerin öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi (Sinop ili örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 19-35.
- Akyol, H. (2011). *Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akyol, H., Yıldırım, K., Ateş, S. & Çetinkaya, Ç. (2013). Anlamaya yönelik nasıl sorular soruyoruz?. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 41-56.
- Çam Aktaş, B. (2010). İlköğretim 1-5. Sınıflar Türkçe öğrenci çalışma kitaplarındaki görsel okuma etkinliklerinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (2), 105-121.
- Çeliktürk Sezgin, Z. & Gedikoğlu Özilhan, Y. G. (2019). 1.-8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metne dayalı anlama sorularının incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 353-367.
- Çerçi, A. (2016). 6. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitabının etkinliği oluşturan unsurlar bakımından değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 1984-1998.
- Çevik, A. & Güneş, F. (2017). Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 272-286
- Dilidüzgün, Ş. (2010). Türkçe derslerinde metin etkinliklerinin okuma-anlama kazanımlarını gerçekleştirme yeterliği- bir öykü örneği. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 13-30.
- Durukan, E. & Demir, E. (2017). 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Bloom'un Yenilenmiş Taksonomisine Göre Sınıflandırılması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(3), 1619-1629.
- Erdoğan, T. (2017). İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin ve Öğretmenlerinin Türkçe Dersine İlişkin Sordukları Soruların Yenilenmiş Bloom Taksonomisi Açısından Görünümü. *Eğitim ve Bilim*, 42(192), 173-191.
- Göçer, A. & Tabak, G. (2012). İlköğretim 5. Sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitaplarının görsel okuma etkinlikleri bağlamında incelenmesi. *İlköğretim Online*, 11 (3), 790-799.
- Göktürk, A. (1988). *Okuma uğraşı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Güfta, H. & Özçakmak, H. (2013). İlköğretim 6-8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki yazma etkinliklerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (21), 125-144.
- Gündoğdu, A. E. (2012). İlköğretim altıncı sınıf Türkçe dersi sözcük öğretimi etkinliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(1), 201-217.
- İşeri, K. (1998). Okuma ediminin eğitimsel işlevi. *Dil Dergisi*, 70, 5-18.
- Karagöz, M. & Dilidüzgün, S. (2016). Alımlama boyutlarıyla metin türüne özgü okumalar. Selahattin Dilidüzgün (Ed.). *Kuram ve uygulama bağlamında Türkçe öğretimi içinde* (s. 30-39). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karatay, H. (2011). *Okuma eğitimi kuram ve uygulama*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Kocaarslan, M. & Yamaç, A. (2018). Sınıf öğretmenlerinin Türkçe dersi sınavlarında sordukları metne dayalı anlama sorularının incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 431-448.

- Lüle Mert, E. (2013). İlköğretim Türkçe Programı ile Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Kazanım ve Etkinliklerin Sözcük Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(5), 13-31
- MEB. (2015). *PISA 2015 ulusal raporu*. Ankara: MEB Ölçme Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- MEB. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, ve 8. Sınıflar için)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Temizkan, M. (2009). *Metin türlerine göre okuma eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tosunoğlu, M. & Demir, E. (2014). MEB Yayınları 5. Sınıf Türkçe Dersi Çalışma Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerin Dil Öğrenme Alanlarına ve Taksonomiye Göre Değerlendirilmesi. *Millî Eğitim*, 203, 74-83.
- Ülper, H. & Yalınkılıç, K. (2010). Son iki Türkçe programına göre hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki metin sonu sorularının nicel ve nitel görünümü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(12), 449-461.
- Yaylı, D. & Solak M. (2014). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında ve öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan yazma etkinliklerine dair öğretmen görüşleri. *Turkish Studies*, 9 (6), 1139-1151.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

Mother tongue teaching is not imparting but the process of improving language skills. In this context, a student in the process of mother tongue teaching improves her/his listening, reading, writing, and speaking skills via texts. During this process, the student should specify her/his aim of reading and constituting before reception and production. In the wake of that, s/he should determine an approach appropriate for the kind of text for reception and constitution and should approach it accordingly. The fundamental grade of reading comprehension is cognitive awareness and skill of operating features inherent in the kind of text that individuals read and methods of reading and comprehension that this kind requires. In this context, it can be put that informative and narrative text activities should be designed in the form of what will enable analysis distinctive for the kind of text.

The Purpose of the study

The purpose of this study is to view the informative and narrative texts on 6th grade course books in terms of overlapping with the acuirements and being distinctive for the kind of text. In this context, answers for the questions below are sought:

1. Do overlapping rate of acuirements of the informative and narrative comprehension texts on 6th grade course books differ according to the kind?
2. Do the informative and narrative comprehension texts on 6th grade course books show difference according to the text and the kind of text?

Method

In this study, qualitative research design was utilized. Since the purpose of this study is to view the informative and narrative texts on 6th grade course books, document research method was used. The document researched within the scope of the study is the 6th grade Turkish course book, belonging Eksen Press, adopted the book of 2018-19 school year. Data collected were analysed in content analysis method. In this study, the informative and narrative texts on 6th grade course books were chosen as priority and reading comprehension activities were determined. In line with the first question of the study, the acuirements of the activities on TCTP (Turkish Course Teaching Programme) and overlapping status were tabulated by being codified and codified data were interpreted. The distribution (according to the kind of the text) of the activities for the informative and narrative texts determined in accordance with the second question of the study was viewed and it was determined whether activities showed difference according to the kind of the texts.

Conclusion

%98.1 per cent of the activities for comprehension of narrative texts and %87.1 per cent of the activities for comprehension of informative texts overlap comprehension acquirements on TCTP. Activities for informative and narrative texts are concentrated on these five acquirements:

The student

1. Answers comprehension questions.
2. Finds an appropriate title for the content of the text.
3. Anticipates the topic of the text by taking the title and visuals into consideration.
4. Defines the topic of the text.
5. Defines the main theme/idea of the text.

In this study, it was concluded that activities for comprehension of narrative and informative texts were designed in accordance with the same acquirements. 11 narrative and 8 informative texts on 6th grade Turkish course book focus on exercise of comprehension, finding the topic and main theme of the texts, evaluating the title and finding a new title for the text, and answering the questions related to the text. It is necessary, though, that an approach of analysis appropriate for the kind of the text be chosen. As Dilidüzgün argued (2008) in her study in which she designed activities of Turkish course based on textlinguistics, some specific language structures reveal the kind of text and a text cannot be without a kind, and she emphasized that one the most fundamental targets of Turkish Teaching is to bring in acquirements of finding the kind of text.

With reference to findings, another significant conclusion is the design of the activities such as finding the topic and main theme, evaluation of the title and finding a new title for the text regardless of the kind of the text. Çam Aktaş determined the same activities are included on all grades in her study in which she observed visual reading activities (2010). Dilidüzgün also pointed out that text analysing activities in Turkish course books are formed in a limited a number and in a similar way regardless of morphological and contextual properties of the texts (2010). In this context, it can be said that designing the activities on course books in a monotonous way is a contemporary matter.

The reading-oriented questions of PISA have been designed in a way to necessitate the functional use of texts and approaches suitable for the kinds of texts. In this respect, it is necessary that alongside the fact that students confront different text types, they be aware of approaches matching the text kind and they develop a high level thinking skill appropriate for the text kind. In this regard, reading comprehension activities on Turkish course books should not be designed in the same content and form; and the texts and textual differences should be taken into consideration.

SUGGESTIONS

1. One of the targets of Turkish Teaching is to bring in acquirement of text kind. In order to realize it, reading comprehension activities on Turkish course books should be designed in a way to implicate properties of the kind.

2. Activities such as finding the topic which is directed to make students comprehend informative and narrative texts on the course books and main theme, evaluating the title and suggesting a new title should be prepared in the same way for each text.

3. Reading comprehension activities on the course books should be designed more in a process-driven way than in an outcome-oriented way in which acquirements are converted into open-ended questions.